

Enric Marqués: els anys de París

“Autour de moi, c'était toujours la même campagne lumineuse gorgée de soleil. L'éclat du ciel était insoutenable.”

A. Camus, *L'étranger*

Els morts són vius a la nostra memòria, però els nostres records ens parlen essencialment de nosaltres mateixos. Evocar algú, comparar testimonis, és com estudiar les projeccions d'un cos sòlid, d'un polèdredre. L'Enric era a París des del començament de 1958. Vaig coincidir amb ell entre 1967 i 1974, i amb la Nuri vàrem freqüentar-lo sovint aquells anys. Aquest text té en compte la meua pròpia experiència, completada amb converses amb les persones que més el varen acompanyar en aquella època: la seva dona, l'Annie, i els seus amics Martí Jordà, Aleix Lluancí, Joan Marsé, Antonio Pérez i Paco Torres. També he tret profit de notes que l'Annie m'ha preparat, i d'un text de Martí Jordà publicat per Lluís Bosch Martí en l'ocasió de la mort de l'Enric i que he reproduït de vegades literalment. He decidit donar només una llista telegràfica de testimonis, de situacions, de noms, que, com un calaix ple de fotografies velles, ens dona elements d'accés al món mental de l'Enric, indicis que ens poden ajudar a restituir un context.

La ciutat, els amics

Paco Torres havia anat a París el 1955, i potser ell el va engrescar. En aquella època, l'Enric, a més de pintar, treballava al Banc de Bilbao, i estava desitjós de fugir de “l'afrosa nit franquista”, com ell mateix deia. El 1957 ja havia fet una escapada a Dinamarca, on va treballar de pagès i va pintar paisatges i retrats. Va fer amistat amb una noia danesa que més tard va reveure a París.

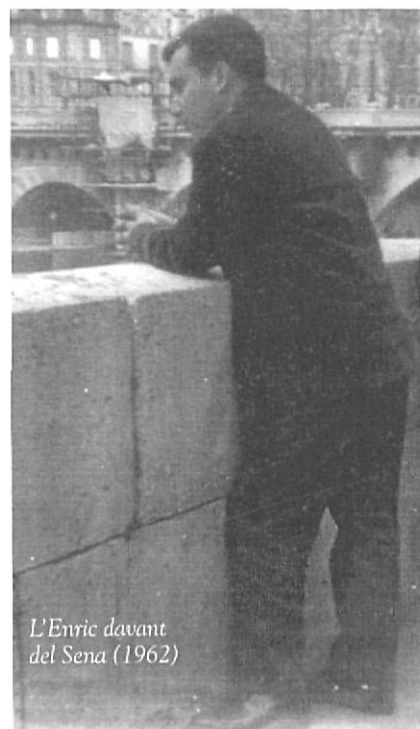
Des de finals del 1957, l'Enric anava i venia. Passava llargues temporades a l'hotel Providence, rue de l'Echaudé, al Barri Llatí, rera Saint Germain-des-Prés, un hotelet senzill però cèntric. A l'abril del 1958, l'Emília Xargay li fa una visita. Petits treballs, al començament: pinta pisos de particulars, recull diaris i cartons per a una empresa, pagat al quilo, i treballa en un restaurant com a rentaplats.

Amics i coneixences d'aquella època, a finals dels anys 50 i primers dels 60: Antonio Pérez, Martí Jordà, Aleix Lluancí, Maria Barlle, Joan Marsé, Manolo Ballesteros, Antonio López Campillo, Víctor Gómez Pin, Ricardo López, Alberto González Troyano, el pintor Antonio Saura –que viu actualment a Conca, com l'Antonio Pérez, – Pepe Ortega –pintor realista molt bo, d'un poble de Ciudad Real– Rafael Conte de Pamplona, especialista en literatura llatinoamericana, Paco Ibáñez, i el pintor valencià Josep Maria Gorris. Gironins que venien a passar una temporada: Dolors Bancells, Lluís Carreras, Eduard Bonet, Ferran Lobo. De passada, també, Goytisoló, Claudín i Semprún, el mític Federico Sánchez.

Al maig del 1958, fent-li de mitjancer en López Campillo –el seu laboratori de física molecular a la Sorbonne era un cau d'exiliats i conspiradors– entra a l'ACES (Association Corporative des Etudiants en Sciences), una impremta que edita apunts per als estudiants, rue de la Huchette, a tres minuts de Notre Dame i “a quatre passos d'on havia viscut segles abans Ramon Lull” (M. Jordà).

En Martí Jordà el va conèixer al començament, i discutien de política. Martí Jordà, en aquella època company de camí del PSUC, va arribar a París al 1946. No va entrar directament al partit, ja que posaven en quarantena els de l'interior, i, al 1949, amb l'*affaire Comorera* (“el català esbandit, reunions en castellà”), ell i el seu pare –republicà exiliat que va passar tota la guerra deportat a Mauthausen– se'n varen distanciar, tot i guardant l'ideal comunista.

L'Enric va conèixer l'Antonio Pérez al 1959. L'Antonio, per les seves posicions polítiques, la seva cultura, curiositat i humanitat, era una mica el centre de gravetat en la vida dels exiliats al Barri Llatí. Treballava a la *Joie de Lire*, la llibreria Maspero fundada durant la guerra d'Algèria, rue Saint Sevérin, a un minut de la impremta on treballava l'Enric. L'Antonio era el seu company constant i inseparable tots

L'Enric davant del Sena (1962)

.....

LLUÍS
OLIVER

aquells anys. Recordo que tenia per principi fer un viatge anual a Itàlia. Recordo també les seves descripcions inspirades, una mica críptiques i caòtiques: "hi ha un americà que ha fet una novel·la extraordinària que passa a sota un volcà" (Malcolm Lowry); "hi ha un pintor que només pinta nenes" (Balthus); "l'Enric, molta energia, devorava cultura, anava al Louvre, purità, boy-scout, pagès, seriós, veia el costat *enfant gâté* dels estudiants i dels intel·lectuals, era baixet però presumit: tinc l'alçada exacta que cal, la mateixa que Picasso!"

L'Enric deixa París al febrer de 1960, amb la intenció de quedar-se a Girona, però hi torna quasi un any més tard. Reprèn la seva feina a l'ACES, fins la seva marxa definitiva el 1974. Viu aleshores en una *chambre de bonne* a l'Ile de Saint Louis, boulevard Henri IV, minúscula habitació *mansardée* (sota teulat), amb lavabo al passadís i vàter a l'escala.

Aquest mateix any, a Girona, l'Aleix coneix l'Enric a l'Arc, s'engresca i fa un viatge a París: troba Martí Jordà, Antonio Pérez, descobreix els llibres, el cinema... i el 1961 es casa i decideix anar-se'n-hi. Troba una feina d'ajudant tècnic a l'Institut Pasteur. Com diu l'Aleix, l'Enric va ésser fonamental per a ell: li va donar a conèixer Camus, Sartre, Griffith, Eisenstein...

En tornar de Girona, el 1961, l'Enric s'inscriu a l'École du Louvre, freqüenta l'École des Beaux Arts, i coneix l'Annie al gener d'aquell mateix any. Es casen el 1963. Varen viure aquests mesos a la rue de Vaugirard, darrera el Parc de Luxembourg; prop d'allà, un centre de reunió constant: la casa de l'Aleix i la Maria, rue des Canettes, al costat de Saint Sulpice i del mercat de Mabillon; un cafè al Boulevard Saint Germain servia de *rendez-vous*. La vitalitat de l'Enric era notòria. Sopant a casa de l'Aleix, l'Enric diu: "això s'ha de pintar". L'endemà apareix amb el material i ho fa en un sol dia.

Joan Marsé, amb una beca que li va proposar J.M. Castellet, va anar a París el 1961. Acabava de publicar la seva primera novel·la i durant la seva estada va aparèixer la traducció a Gallimard. Va quedar-se més temps del previst donant classes de castellà a Thérèse Casadessus, filla del pianista. Més tard trobà, mitjançant l'Enric i l'Aleix, una feina de *garçon de labo* a l'Institut Pasteur, al laboratori de bioquímica molecular, dirigit pel premi Nobel Jacques Monod. Joan Marsé el recorda com "un home encantador, d'esquerres, que cridava pels passadissos: *La grève, messieurs dames! La grève, messieurs dames!* Gran seductor, es lligava les laborantines. Va morir d'una cosa cerebral, una cosa rara."

Es feien –l'Enric, l'Antonio, l'Aleix, en Joan Marsé i en Joan Goytisoló– les llibreries del Barri Llatí, la Librairie Espagnole, La Joie de Lire, Le Globe –de difusió de la cultura soviètica– i anaven a la Cinémathèque i als cinemes Rue Champollion. Joan Marsé recorda l'interès per la literatura que compartien amb l'Enric: Sartre, Camus, Céline. "L'Enric treballava a la impremta, impetuós, de gran espontaneïtat, honrat, honest." Tota la colla sopaven al Foyer Sainte Geneviève, rue des Fossés Saint Jacques, darrera el Panthéon. Sense ser estudiant també s'hi era admès.

Al 1963, l'Enric i l'Annie s'instal·len al carrer Villiers de l'Isle-Adam, barri de Ménilmontant, al costat de la rue des Pyrénées i de la plaça Gambetta, prop del cementiri Père Lachaise, el mateix any que va néixer la seva filla Lucie; al 1966 neix el seu noi, Xico.

Freqüentaven sobretot el Barri Llatí (el perímetre Saint Germain-des-Prés, Parc de Luxembourg, Mouffetard, Notre Dame), Ménilmontant, Belleville (barri *métèque* per excel·lència), Les Halles d'abans de l'enderrocament del mercat de Baltard (el bistròt "Aux Deux Saules"), Place des Fêtes, el Mercat de les Puces a la Porte de Clignancourt, els Quais del Sena i els *bouquinistes*, square Notre Dame, square du Vert Galant, Montparnasse, i Maubert Mutualité per als mítings i les manifestacions literàries: Nicolás Guillén, per exemple, va llegir-hi poemes.

Els cafès on anaven: a Saint Germain, el Mabillon, el Danton i l'Old Navy, on precisament García Márquez i Cortázar es varen conèixer. L'editorial *Ruedo Ibérico* –el nom, cf. Valle Inclán, fou proposat per A. Pérez– pràcticament es va crear en aquest cafè, el 1962. El llibre de H. Thomas sobre la Guerra Civil va ser el primer que publicà. L'Aleix i l'Antonio varen treballar per *Ruedo Ibérico*, i Maspero feia de gerent i distribuïdor. Els baixos de la Joie de Lire eren, al voltant de l'Antonio, lloc de tertúlia constant. La Maria Batlle també hi treballava.

Sortides prop de París: Auvers-sur-Oise –on és enterrat Van Gogh– Chartres, bosc de Vincennes, Saint Germain en Laye, Champigny-sur-Marne –allà vivia Martí Jordà– Senlis –on tenien amics– i Reims.

Antonio Pérez i l'Enric (1960)
al costat de Notre Dame.

Enric, Aleix Lluançí,
Maria Batlle, Joan Marsé (1961).

L'Enric davant del foyer Sainte Geneviève, rue des Fossés Saint Jacques (1964)

Les seves universitats

"Molta energia, devorava els llibres, volia ser un gegant, li agradaven els autodidactes, li recava no haver après llatí, enyorava la cultura, sabia que la universitat només dona un vernís." (A. Pérez). Lluny del buit cultural del règim franquista, l'Enric, com Gorki, va fer les seves universitats.

Bulímia de llibres i premsa, al començament de l'estada a París. Llegia com un beneït: Sarte, Simone de Beauvoir, Cendrars, Lukacs, Althusser, Camus, Musil, Kant, Txèkhov, Pavese, Brecht, Aragon, Eluard, Maïakovski, Makarenko, Xòlokhov... En poesia, Antonio Machado i, naturalment, Miguel Hernández, com a poeta, home del poble i militant; també, Papasseit, Espriu i –moltíssim– Paul Eluard; tots dos varen llegir intensament Pavese. (A. Pérez).

També llegia regularment *Les Lettres Françaises*, revista d'art, literatura, espectacles, dirigida per Louis Aragon, símbol de llibertat, de saber, de compromís polític. Després va venir *La Joie de Lire*, *Ruedo Ibérica*, i altres interessos lligats a la política. També, *Le Monde*, *Le Nouvel Observateur*, i, més tard, *Libération*; rebia *Art Vivant*, *Charlie Hebdo* i *Actuel*, revista de cultura underground.

L'Enric i tota la colla –i també l'Annie, més tard– anaven regularment a la Cinémathèque, rue d'Ulm. Estava dirigida per Henri Langlois, sempre present, home carismàtic amb la corpulència d'Orson Welles ("Ce dragon qui veille sur nos trésors", com deia Cocteau). Parlava amb entusiasme dels cineastes que l'havien impressionat: Joris Ivens, Dovjenko, Mizoguchi, Renoir, Fritz Lang, Murnau, Buñuel, Eisenstein, Pudovkin, Antonioni, Pabst, Max Ophuls, Dreyer, Welles, Flaherty, Becker... Després hi ha haver Wajda, Kurosawa, Ford, Bergman, Bertolucci, Godard... També anaven al teatre (Txèkhov, Brecht); ell i l'Annie tenien el Théâtre de l'Est Parisien just al costat de casa. Joan Marsé també recorda concerts de Leo Ferré, Yves Montand, Brassens...

La pintura

Dibuixos a París; sortides a Barbizon, al bosc de Fontainebleau, a dibuixar i a veure el taller de Millet (1958-60); diversos viatges a Normandia (Bacquepuis), on tenia uns amics, i on dibuixava i pintava (1959-61).

Amb els amics i amb l'Annie anaven al Louvre, al Grand Palais, al Museu d'Art Modern, al d'Arts Decoratives, a les galeries (C. Bernard, I. Sonnabend...) Calaix de sastre d'exposicions, al llarg dels anys: Kandinsky, Kokoshka (1960-61), retrospectiva Picasso, Juan Gris, Arp, Giacometti (a la seva mort, el 1967), *Pop Art* (1967), *Art Minimal* al Grand Palais (1968), Bacon i Léger (1971), Ernst, Picabia, Soutine, Sonia Delaunay, Pougny, Hockney (1974), De Staël, Balthus, Pissarro al Grand Palais (li agradava, sobretot, la primera època). També Warhol, Lichtenstein –que van reveure a Londres, més tard– i exposicions a la Bibliothèque Nationale (Gustave Doré...)

Els viatges, sobretot, eren per a ell una ocasió de veure pintura: Amsterdam, amb el Museu Van Gogh i el Rijksmuseum (1959); Londres, visites als museus amb l'Antonio Pérez (1960); al 1963, l'Enric, l'Annie, Paco Torres, A. Pérez, Aleix i Maria se'n van a Estrasburg, Nancy i Colmar (pintures de Grünewald). L'Enric, l'Aleix i Pepe Esteban viatgen de París a la Alcarria (1964) a buscar l'Antonio Pérez. Passen per Sòria, on visiten la tomba de Leonor, la dona d'Antonio Machado; Palazuelos, la Alcarria; a Conca coneixen Manolo Millares –del moviment "El Paso", com Saura– i Fernando Zóbel, fundador del Museu d'Art Abstracte de Conca.

Més tard, amb l'Annie, deixaven les criatures a casa d'ella, a les Ardennes, i anaven a Bèlgica (Anvers, Brussel·les, Bruges). A Anvers, exposició de pintures a l'aire lliure: Zadkine, Gargallo, González (1966); també, el museu Permeke, pintor del món del treball, que interessava molt a l'Enric.

Viatge a Provença (1968): Museu Léger a Biot (prop d'Antibes). Li agradava molt Léger, pel seu aire de Front Popular, robust, precedent del Pop Art. I també Picasso (escultures a Valauris), Aix-en-Provence, museu d'Antibes, Saint Paul de Vence i Avinyó.

Li agradava la pintura forta, primitiva. Per exemple, de Picasso s'estimava més l'obra cubista i les escultures arcaïtzants dels anys 30 que no pas l'etapa neoclàssica. Li agradava molt el Romànic, i Nonell, i, entre els moderns, Saura, Tàpies, Chillida, Millares. I els americans dels anys 50 (Pollock). La seva estètica estava lligada al poble, a la terra,

Enric, Annie i Martí Jordà el dia del casament (setembre del 63) a la place Saint Sulpice.

als colors terrosos de les façanes italianes, a la presència sòlida de Masaccio. (A. Pérez).

En aquella època, a l'ambient del Barri Llatí, tot el que venia de Rússia era considerat com a excepcional. Els artistes comunistes –excepte Picasso i Pignon, que n'estaven allunyats i eren intocables– consideraven amb reverència el realisme socialista. El *paça* n'era un tal Fougerson. Courbet també era ben vist. Un fet representatiu de l'atmosfera de l'època: Picasso publica un dibuix a *Les Lettres Françaises*, en ocasió de la mort de Stalin. El *Bureau politique* condemna el dibuix. Picasso s'empenya, i Thorez s'ha d'afanyar a calmar-lo. L'Enric era reticent respecte d'aquests dogmes, i va guardar la seva independència. Era molt reservat pel que fa al realisme socialista, i fins i tot n'era un teòric en contra (A. Pérez, M. Jordà).

A París, potser en part per qüestió d'espai, d'infraestructura, l'Enric no va pintar gaire. Va fer alguns retrats –a l'Annie, la Maria– però dibuixava –Joan Marsé i l'Aleix han guardat croquis d'aquella època– i feia aquarel·les i gravats. Són de París els gravats *Escriptors gironins*, els de *Girona grisa i negra* i els linòleums sobre el Viet-Nam. Practicava la pintura especialment durant les seves estades a Girona, on també va fer les seves exposicions, primer a l'estudi de Ferreteries Velles, més tard a Llagostera, on va pintar el *Paolo Ucello* 1968, i la sèrie de paisatges i de retrats de l'Annie a primers dels 70.

Un socialisme antic

Martí Jordà diu que, quan el va conèixer, l'Enric ja era un decidit opositor al règim franquista. Va viure, al Barri Llatí, l'ambient molt polititzat, pro-soviètic, ja una mica despulat de la càrrega de stalinisme, dels cercles intel·lectuals durant la guerra freda: Joliot-Curie, Picasso, Aragon, Eluard, eren al PCE. Era un *engagé* en les arts, i l'activitat política sovint guiava la seva activitat pictòrica. Però "la seva estada a França és més aviat lligada amb la seva activitat pictòrica, i no tenia cap ampul·lositat doctrinal."

Militància al PSUC, tots alhora: Enric, Aleix i Maria (1962); Víctor Gómez Pin i Antonio Pérez també eren al PC. No varen ser grans militants. Feien cosetes, encara que podien dir que "hemos estado en Sierra Maestra" (Aleix). Per part de l'Enric: militància activa a Girona i una mica passiva a París. Cotitzava, anava a les reunions, però no li interessava gaire el costat intel·lectual de les discussions. (Joan Marsé recorda reunions en què J. Semprún donava classes teòriques de política, avorrides, que ni el mateix Semprún no es creia.) En canvi, a Girona, segons que recorda l'Aleix, l'Enric es reunia amb un grup d'obriers a les Pedreres, una cèl·lula del PSUC, una mica per lliure, sense consignes, però transmetent informació sobre el partit: "Amb els contactes que tenia a Girona i París, l'Enric era un agent transmissor i orientador d'idees." (M. Jordà).

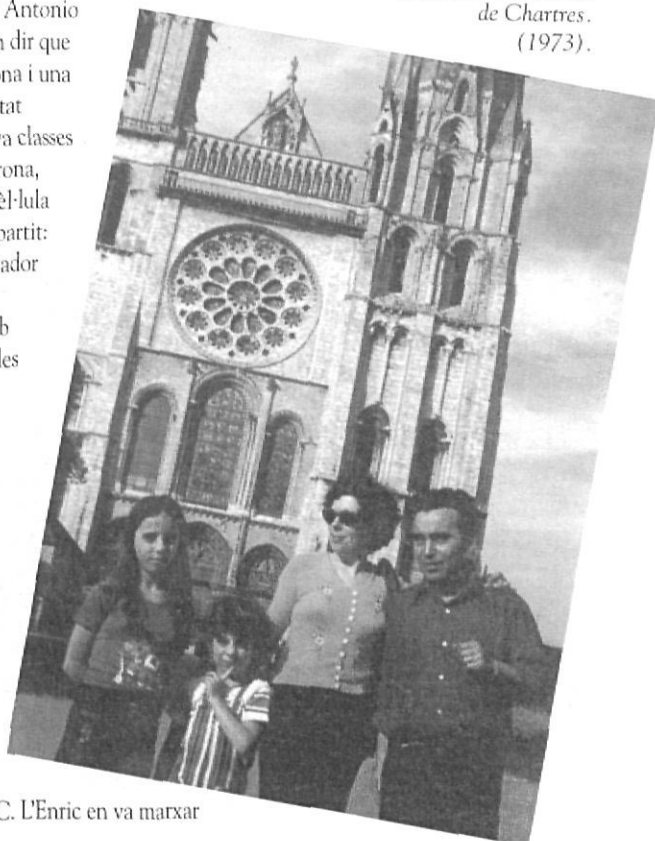
L'Enric anava a les *soirées* político-literàries d'Aragon i Elsa (lectures de poesia amb Evtuixenko), a la Mutualité o a municipalitats comunistes, com Saint Denis; també a les reunions *España Republicana* (taller Picasso, rue des Augustins), i sovint al cinema *Le Floride*, rue du Faubourg Montmartre, cinema segurament controlat pel PC perquè hi havia publicitat de *Femmes Françaises* i de *La Vie Ouvrière*.

L'Enric feia sempre el que li demanaven: gravats per a *Nuestra Bandera, Realidad* (revistes del PCE), cartells per a manifestacions, treballs per a *Ruedo Ibérico*; per iniciativa de l'Enric i de l'Antonio, es varen publicar poemes catalans al recull *España canta Cuba*. Al seu taller de la rue de la Huchette, l'Enric imprimia fulls, per iniciativa personal i de manera totalment independent, contra alguna malifeta del franquisme.

Segons Martí Jordà, el PSUC, malgrat la resistència de Comorera, va esdevenir un nucli de desnacionalització catalana –"l'espanyolisme que, tant de bracet amb el jacobinisme, es passejava pels bulevards"– però l'Enric "era una figura massa catalanesca per deixar-se embarcar massa temps en falsos germandats, i sabé sortir-se'n pel seu compte." Per això va ser influït pel maig del 68 i la invasió russa a Txecoslovàquia. Ja abans, l'expulsió de Claudín i Semprún va distanciar la colla del PC. L'Enric en va marxar

Enric, Annie, Lluís Oliver, Nuri Masramon (1972) i Antonio López Campillo a Antony, a prop de París.

Enric, Annie, Lucie i Xico davant de la catedral de Chartres. (1973).

Enric
i Antonio
Pérez (1962).

com difuminant-se, sense trencar ostensiblement, deixant d'anar a les reunions però sense renegar del seu ideal, individualista i alhora molt fidel al seu pensament. Cal dir que l'Enric, malgrat totes les ambigüitats, era un convençut. Era dels que volien assaltar el Palau d'Hivern.

L'Enric va viure el maig del 68 participant de l'esperit lúdic, de la *jouissance*, "més del cantó de Cohn-Bendit, de la rebel·lia *bon enfant*, que no pas des de l'esquerra clàssica o de les formulacions trotskistes o maoistes, des d'una sensibilitat artística i d'obertura d'esperit." (M. Jordà).

També seguia de prop el que passava a l'Estat espanyol: vaga d'Astúries, contestació d'estudiants a Barcelona. La policia el va detenir en una ocasió d'una manifestació per en Grimau, davant de l'ambaixada espanyola. Al *cuartelillo* va conèixer Paco Ibáñez. Aquest afer li va portar problemes a l'hora de renovar-se els documents per casar-se.

Com a militant polític, l'Enric era més a prop del pagès i de l'artesà que de l'obrer industrial, com a *Novocento*. "Era una persona molt positiva. Volia construir un món nou, realitzar el socialisme, amb un punt de nostàlgia d'un món antic, com en Pasolini." (A. Pérez). L'Enric s'inventava un socialisme pagès, un socialisme arcaic.

El contacte amb el país

Des del 1958, mantenia correspondència constant amb en Paco Torres, i també amb l'Emília Xargay i en Pep Colomer. Les cartes tracten d'art, moviments artístics, Franco, el país, *Ruedo Ibérico*, Antonio Pérez... Ell els envia *Letres Françaises* cada setmana, i més tard abona en Paco a *Actuel*. En Paco li dona notícies de Girona com pot. El correu és censurat, i els paquets arriben, de vegades, oberts i sense les revistes.

Protegia els gironins quan anaven a París. Se'n cuidava, i s'ocupava de trobar lloc a l'hotel rue de l'Echaudé. Tot Girona hi havia estat: Aleix i Maria, Isidre Vicens, Paco, Emília, Lloveres, Roca Delpech, Joaquina Delpech... Molta gent passà també per la rue Villiers de l'Isle-Adam: Lluís Carreras, Eduard Bonet, Anna Bofill, Pere Solà, Víctor Gómez Pip...

Manté constantment el contacte amb els companys de Girona, un lligam sempre disponible si necessiten un llibre o revista. Quan baixa a Girona, l'Enric porta informació de primera mà, porta diaris, revistes, material gràfic. Al 1961, fa un viatge de quatre o cinc dies en moto —una *Ossa*— amb l'Aleix, per la província de Girona. L'Enric li ensenya tot de coses: Porqueres, Besalú, Tortellà, Ull de Ter, Olot —visita als tallers d'imatgeria religiosa— Santa Pau, Sant Joan de les Abadesses, Ripoll. L'Enric anava dibuixant amb carbonet. Portava dos blocs: un de gros, d'espiral, i un altre de petit per prendre apunts. L'Aleix ha guardat un croquis de Sta. Pau. Al 1962, l'Enric baixa a Girona amb en Joan Marsé i una noia anglesa amiga d'aquest, amb escàndol de la mare de l'Enric perquè no eren casats. Els amics també el van a veure a París: en Paco hi fa dues estades, al 1962 i al

Amie, Enric,
Xico i Lucie (1968).

1971. Varen anar a veure les retrospectives de E. Bacon i F-Léger al 71. Aquells anys, passaren també per París Narcís Comadira i Dolors Oller.

Com he dit més amunt, l'Enric va pintar i exposar essencialment a Girona. Durant l'estada més llarga que hi va fer (1960), treballava a l'estudi del carrer Ferreteries Velles, i va fer una exposició a la Rambla. Anècdotes d'aquell temps, que explica l'Aleix: a l'*Arc*, una noia peripatètica que es diu Esperança demana per veure l'exposició de l'Enric, i li compra un quadre que regala després a en Lluís. És un gouache representant uns teulats, que encara es pot veure a l'*Arc*. En aquest mateix establiment coneixen un pintor alemany, amb una companya molt atractiva, que vol veure Dalí; van tots plegats a Port-lligat. Dalí els rep

sense problemes gràcies a la bellesa de la senyora, i els ensenya la seva versió de Las Meninas, i apunts i gravats relacionats.

Al 1965, exposició de pintures, dibuixos i gravats a la Caixa. Al 1968, primer estiu a Llagostera. Comença una etapa molt fèrtil, amb retrats i paisatges. Aquells anys fa una exposició a la Casa de Cultura, amb pintures realitzades a Llagostera i gravats parisencs (1970), i una altra a *Les Voltes*, de gravats sobre els escriptors gironins (1972).

Aquesta època de Llagostera, a primers dels 70, des de les "llargues vacances del 68", és molt creativa per a l'Enric, tant des del punt de vista artístic com humà. Va ser una època feliç. Acollia constantment els amics, els ensenyava la seva pintura, i fèiem sopars i tertúlies. Durant aquests anys van passar per Llagostera molts amics de París: el company de militància Claude Méline, Arlette -l'Enric li va fer retrats- Ingrid...

Al 1967, Joan Ribas li escriu a propòsit de *Presència*. Té correspondència amb l'Aragó. Comença una col·laboració regular enviant articles sota la rúbrica *Pop Miscel·lània*, fins a la liquidació de la revista el 1972, i que reprèn després del judici del Tribunal Suprem. Entre París i Llagostera escriu també per a *Qüestions d'Art*, revista de Barcelona de la qual li havia parlat en Paco.

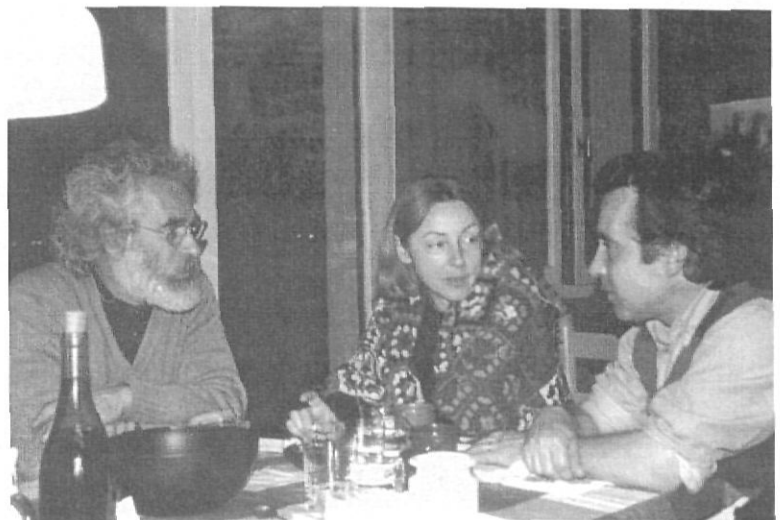
Al 1974, l'Enric s'instal·la definitivament a Girona.

Quin és el balanç d'aquest exili voluntari? París va ser la seva universitat, sens dubte. Però, què vol dir ser estranger, metàfora del viure, i quin tribut es paga essent estranger? Com diu l'Antonio Pérez: "S'ha de saber tornar, no s'ha de passar factura."

Podem demanar-nos quines entelèquies, quins significants eren el motor de l'Enric. La terra, la pintura lligada a la terra, certament. De fet, no va pintar gaire a París, i el contacte amb Girona li va ser sempre vital. També aquell socialisme rústic, anacrònic, aquella seva idea utòpica de Girona, "jove i antiga", com deia Fellini. Però hi ha una clau que se'n escapa, un enigma, un *Rosebud*, potser un element infantil, aquell riure enjogassat quan maldeia de l'autoritat, una fidelitat a aquell marrec rabassut, agafat fermament a la mà de la seva germana, al seu quadre *La família*.

Lluís Oliver és físic a París

Antonio López Campillo,
Evelyne López i Enric
a Antony, a prop
de París (1972).

CAFÈ SERRÉ A SAINT MICHEL

a l'Enric M.

Demana, beu i posa el franc. Els gestos repetits tants de cops. Tu, a l'aguait, vas engrandint detalls en què no caic, amb mot ardent i contra-arguments llestos.

París. Hivern sense pau ni futur per als desheretats del món. L'aprop i el lluny van plens de cadàvers, robots sense el més mínim registrat retruny.

Cap compassió pels sers atomitzats!
Prou d'impostures que es prenen per art!,
que a l'univers tot ha de ser vital.

I fraternal. "Un noir, un noir serré,
s'il vous plaît". Rius, tu rius. A l'hivern, pla!
A ratxes gent, neón, els flics, carrer...

PERE SOLÀ
Hivern 1972

(Publicat a *L'Autonomista*, suplement literari, octubre de 1990).

Enric, Maria Batlle
i Joan Marsé
als Champs Elysées
(1962)

